

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	13.09.2019
Received / Makale Geliş	14.07.2019	Published / Yayınlanma	13.09.2019

KURUM BAKIMINDAKİ ÇOCUKLARDA BAĞLANMA ÖRÜNTÜLERİ VE BAĞLANMAYLA İLİŞKİLİ SORUNLAR

ATTACHMENT PATTERNS IN CHILDREN IN INSTITUTIONAL CARE AND PROBLEMS RELATED TO ATTACHMENT

Sosyal Hizmet Uzmanı Murat DERİN

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Bölümü Doktora Öğrencisi,
Ankara / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-6771-5156

Psikolog Metin Gani TAPAN

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Bölümü Doktora Öğrencisi,
Ankara / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-3595-140X

Bilim Uzmanı Hamdullah MUTLU

Şahinbey Çocuk Destek Merkezi Müdürlüğü, Gaziantep, TÜRKİYE,
ORCID: 0000-0002-3046-6608

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1363>

Reference: Derin, M., Tapan, M. G. & Mutlu, H. (2019), Kurum Bakımındaki Çocuklarda Bağlanma Örüntüleri ve Bağlanmayla İlişkili Sorunlar, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(42): 2500-2508.

ÖZET

Bağlanma davranışı, yaşamın çeşitli zorlukları ile başa çıkmak için uygun bir kişiye yaklaşmak ve bunu sürdürmek için bireyin yerine getirdiği davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Savunmasız bir biçimde hayata başlayan, ilgi ve bakıma en çok ihtiyaç duyan canlı olarak insan, bağlanma olgusuyla hayatta kalabilmektedir. Bu olgu en başta anne olmak üzere bebeğin bakım vereni ile geliştirdiği, yaşamsal öneme haiz bir mekanizmadır. Bu mekanizma en iyi sağlıklı bir aile ortamında ve ilgili ve sevecen bir anne ile birlikte mümkün olabilmektedir. Ancak bu olumlu ortamın kaybı ve anneden mahrum olma beraberinde bağlanmayla ilişkili sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu çalışmada anne yokluğu, kurum bakımı ve bağlanma olgusu birlikte alınmış ve kurum bakımı özelinde bağlanmayla ilişkili sorunlara dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Korunma ihtiyacı olan çocuk, Kurum bakımı, Bağlanma, Bağlanma ile ilgili sorunlar.

ABSTRACT

Attachment behavior is defined as the behaviors of an individual to approach and maintain an appropriate person to cope with various difficulties of life. The human being, who started life defensively and who needs the most attention and care, can survive with the phenomenon of attachment. This phenomenon is a vital mechanism developed by the baby, especially the mother, with the caregiver. This mechanism is best possible in a healthy family environment and with a affectionate and caring mother. However, the loss of this positive environment and the deprivation of the mother may cause problems related to attachment. In this study, maternal absence, institutional care and attachment were taken together and attention was paid to the problems related to attachment in institutional care.

Keywords: Child in need of protection, Institution care, Attachment, Problems with attachment.

1. GİRİŞ

Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı olarak gelişmeleri için anlayış ve sevgiye gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler ancak sağlıklı bir aile ortamı içerisinde karşılanabilmektedir. Ancak bazı durumlarda aile birlikteliği mümkün olamamakta bazı durumlarda ise çocuğun içinde yer

aldığı aile sistemi, çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli koşullara sahip olamamaktadır. Yoksulluk, aile içi sorunlar, anne-babada bedensel, ruhsal ya da zihinsel yetersizliklerin varlığı, annenin ya da babanın ölümü, ihmal ya da istismar, çocuğun ebeveynleri tarafından istenmemesi, evlilik dışı dünyaya getirme vb. nedenlerle terk gibi pek çok nedenle korunma ihtiyacı bulunan çocukların korunma ve bakımı kurum bakımı aracılığıyla sağlanmaktadır.

Günümüzde en yaygın kurumsal bakım modeli, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları olarak hizmet veren yatılı sosyal hizmet kuruluşlarına alternatif olarak geliştirilmiş olan çocuk evleri koruma ve bakım modelidir. Bununla birlikte, evlat edinme hizmetleri, koruyucu aile gibi hizmetler de çocukların bir aile ortamında yetişmelerine olanak sağlayan ve öncelikle tercih edilen başka bakım modelleridir. Ancak tüm hizmet modellerinden her çocuğun en üst düzeyde yararlanmasını sağlamak, ya da her çocuk için en iyi hizmeti sağlayabilmek her durumda mümkün olamamaktadır.

Korunma ihtiyacı bulunan çocukların kurum bakımı ya da alternatif koruma ve bakım modelleri kapsamına alınmasından önce, çok çeşitli dezavantaja sahip olması olasıdır. Bunlar annenin yetersiz beslenmesi, hamilelik sürecinde madde kullanması, gebelik sırasında iyi takip edilememesi gibi durumları kapsadığı gibi, çocuğun doğduktan sonra yeterli özen ve bakımdan yararlanamaması, beslenememesi veya aile içinde kötü muamele ve ihmale maruz kalması gibi pek çok olumsuz yaşam deneyimini kapsamaktadır. Ancak çocuğun korunma altına alınarak kurum bakımına alınması dejavantajlılık durumlarını tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Bu durumda yeni bakım modeli de çocuğun yeterli ilgi, sevgi, bakım ve gözetim ihtiyaçlarının karşılanabilmesini garanti edememektedir. Böylelikle korunma ve bakım süreçlerinde de çocuğun mevcut sorunları devam edebilmekte veya daha farklı fiziksel, ruhsal, duygusal, sosyal gelişim sorunları ortaya çıkabilmektedir. Tahmin edileceği üzere bu sorunlar her çocuk için farklı düzeylerde ve farklı gelişim alanlarında yaşanmaktadır. Burada özellikle hatırlatılmasında fayda görülen husus; kurum bakımındaki her çocuk için gelişimsel sorunların kaçınılmaz bir sonuç olarak değerlendirilmemesi gerektiği ve gelişimde bir risk durumuna dikkat çekilmeye çalışıldığıdır. Bu nedenle bu çalışmada kurum bakımının çocuk üzerindeki olumsuz etkileri bağlanma kuramı ile birlikte ortaya konulmaya çalışılmış ve bu doğrultuda literatür gözden geçirilmesi yapılarak özellikle korunma ve bakım altında bulunan çocuklarla ilgili olarak konunun önemine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

2. KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK ve KURUM BAKIMI

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (2005), korunma ihtiyacı olan çocuğu: “*Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk*” olarak tanımlamaktadır. 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’da (1983), ise “*beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; 1. Ana veya babasız, ana ve babasız, 2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, 3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen, 4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk*” olarak tanımlamaktadır.

Kurum bakımı altındaki çocuklar, korunma ihtiyacı bulunan ve diğer bakım türlerinin geçerli olmadığı durumlarda (koruyucu aile, evlat edinme gibi) çocuğun özel durumlarının ve koşullarının dikkate alınarak kurumsal bakım şekillerinin belirlendiği, çocuk evleri, çocuk siteleri, çocuk destek merkezleri veya çocuk koruma ilk müdahale birimleri aracılığıyla korunma ve bakımları sağlanan çocuklardır. Kurum bakımı korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakım ve korunması için başvuru en eski seçenek ve bakım biçimidir. Bu yöntem özellikle “*çocuğun ailesi yanında bakımı ve korunması için alınan önlemler, geliştirilen politika ve yapılan yasal düzenlemelere rağmen çocuğun ailesi yanında bakım ve korunması sağlanamadığında*” başvuru bir bakım yöntemidir (Karataş, 2008’den akt. Yazıcı, 2012, s. 506).

Günümüzde kurum bakımı, çocuk evleri, çocuk evleri sitesi, çocuk destek merkezleri, çocuk koruma ilk müdahale birimi gibi yatılı kuruluşlar aracılığıyla verilmektedir. Çocuk evleri, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında haklarında korunma ya da tedbir kararı verilen 0-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bir iş veya meslek sahibi yapmak, izlemek ve desteklemekle görevli ve yükümlü olan kuruluşlardır (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2008). Çocuk evleri sitesi ise, korunma

ihtiyacı olan çocukların bakımlarının sağlandığı aynı yerleşkede bulunan birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden oluşan kuruluşlar (2828 Sayılı Sosyal Hizmetler, 1983), benzer şekilde, çocuk destek merkezi ise “suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan; psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşları”dır (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015). Bakım ve koruma kuruluşlarından bir diğeri de çocuk koruma ilk müdahale birimidir. Bu birimler, korunma ihtiyacı nedeniyle kuruma bildirilen çocuklara sunulacak hizmet modeli belirleninceye kadar geçici hizmetin verildiği birimlerdir (Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, 2009).

Yukarıda korunma ihtiyacı içinde bulunan çocukların kimler olduğu ve bu çocukların hangi korunma ve bakım yöntemleri ile ne tür ortamlarda ve kuruluşlarda bakıldığı hususlarında çalışmamız odağında kısa bilgiler verilmiştir. Sonraki bölümde çalışmanın bir başka odağı olan bağlanma konusunda kuramsal bilgiler verilerek, bağlanma kuramının ortaya çıkışı, bağlanma kuramının bize neler söylediği ve bu konuda yapılan çeşitli çalışmaların bulgularına yer verilmiştir.

3. BAĞLANMA KURAMI VE BAĞLANMANIN İNSAN HAYATINDAKİ ÖNEMİ

Bağlanma davranışı, hayatın çeşitli zorlukları ile daha kolay baş edebilmek için uygun görülen bir başkasına yaklaşmak ve bunu sürdürmek için bireyin yerine getirdiği davranışlar olarak adlandırılmaktadır. İlk olarak anne ve çocuk arasında ortaya çıkan bu ilk ilişki biçimi, yaşamın sonraki evrelerinde diğer bağlanma biçimleri için bir örnek niteliğindedir. Diğer bir ifadeyle bağlanma biçimi yaşamın çok erken dönemlerinde belirlenir ve süreklilik göstermektedir. Bu nedenle bağlanma biçimi kişinin diğer insanlarla ilişki kurma örüntüsünü şekillendiren bir olgu olarak oldukça önemli bir yere sahiptir. Anne ve çocuk arasında başlayan ve kişinin tüm hayatı boyunca farklı şekillerde devam eden bağlanma, eşlerin birbirine bağlanması, arkadaşların, birbirine bağlanması, bir dine, bir ülkeye, bir takıma bağlanma, tutku ve aşk bu farklı şekillerin bir tezahürüdür (Uytun ve Ark., 2013, s. 177). Altı ay ile yirmi dört ay arasında bağlanma tam olarak şekillenmektedir. Bebeğin meme araması, başını hareket ettirmesi, parmak emmesi, beslenme saatlerini sezmesi gibi davranışlar bebeğin doğası gereği yaptığı davranışlar olmakla birlikte bağlanmanın kendisini gösterdiği davranışlardır (Soysal ve Ark., 2005, s. 88-89). Bağlanma çok önemli bir amaca hizmet eden bir olgudur. Çünkü insan, diğer türlerden farklı olarak daha güçsüz ve korunma ihtiyacı duyan hassas bir varlık olarak yaşama başlar. Bu durum beraberinde kendisine bakıp, her türlü ihtiyacını karşılayacak bir bakım vereni gerektir. İhtiyaç duyulan bakım ve gözetim sağlanamazsa, bebeğin hayatta kalması mümkün olmayacaktır. Yaşamsal ihtiyaçların karşılanması ve hayatta kalma, çocuğun psiko-sosyal olarak sağlıklı gelişim göstermesinde tek başına yeterli olmamaktadır. Bu durumda ortaya başka gereklilikler çıkmaktadır. Çünkü koruma ve ilginin kalitesi de çocuğun sonraki yaşamında önemli etkilere sahiptir.

İşlevsel olarak bakıldığında, bağlanma aslında bakım verene yakınlığı artırarak, yavrunun yaşamını sürdürmesini kolaylaştırmakta ve hayatta kalma olasılığını arttırmakta olan hayati bir mekanizmadır. Doğal olarak öncelikle anne-bebek ilişkisinde belirlemeye başlayan bağlanma davranışı süreç içerisinde kararlılık göstererek, kişiliğin gelişimini yönlendirici özellikler göstermektedir (Alyanak, 2000, s. 203). Yalın anlatımla yukarıda genel olarak verilen bağlanma konusu, literatürde bağlanma kuramı olarak adlandırılan kurama dayanmaktadır.

Bağlanma kuramı, Freud ve diğer psikanalitik düşünürlerden etkilenmiş olan John Bowlby ve Mary Ainsworth'un ortak çalışmasıdır. John Bowlby, etoloji, güdübilim (cybernetics), bilgi işleme, gelişimsel psikoloji ve psikanaliz kavramlarından yararlanarak teorinin temel ilkelerini formülleştirmiş, çocuğun anne ile olan bağı ve bu bağı çeşitli nedenlerle bozulması hakkında oldukça önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Mary Ainsworth ise çalışma metodolojisiyle Bowlby'nin fikirlerini empirik olarak test etmeyi mümkün kılmının yanında teorinin genişlemesine katkı sunmuştur (Bretherton, 1992).

Bağlanma kuramının öncü ismi olan Bowlby psikoanalitik gelenekten gelmektedir; fakat daha çocuk terapisi uygulamalarına yeni başladığında, psikoanalitik kuramla kendi gözlemleri arasındaki tutarsızlıklar onu rahatsız etmiştir. Öyle ki, görevliler tarafından bakılmalarına karşın, kurumlardaki

çocukların sıkıntılı, kaygılı ve hatta gelişmede başarısız olmaları psikoanalitik kuramın "*çocuklar annelerini onunla açlık güdüsünün doyurulması arasında bir çağrışım kurdukları için severler*" görüşü ile uyumamıştır. Bowlby'nin psikoanalitik kurama ilişkin olarak zamanla artan doyumsuzluğu onu farklı bilimlerin yazınlarına götürmüş, fakat o yanıtın önemli bir parçası olduğuna inandığı şeyi etnolojide bulmuş, kuşların ve memelilerin bağlanma davranışları ile ilgili araştırmalar onun düşüncesinde özellikle etkili olmuştur. Bu araştırmalar onu, anne yoksunluğunun giderek doğuştan getirilen bir gereksinimin doyumunu engellediği için gelişimsel olarak zararlı olduğu içgörüsüne götürmüştür. Dahası, Lorenz ve Tinbergen gibi etologların çalışmaları doğuştan ve içgüdüsel eğilimlerin bile elverişsiz çevrelerde nasıl çarpıtılabildiğini ya da gelişimde başarısız kalabildiğini gösteren çarpıcı örnekler sağlamıştır. Hemen hemen 20 yıl sonra, Bowlby bağlanma kuramı üzerine üç temel cilt kitaptan ilkinin yayınlamıştır (Hazan ve Shaver, 1994, s. 1-2)

Bağlanma kuramının gelişmesinde önemli katkısı olan Ainsworth bebekler üzerinde yaptığı çalışmalarda Bowlby'nin iddia ettiğinden fazlasını içeren sonuçlara ulaşmıştır. Ainsworth'a göre, bağlanma sistemdir. Bu sayede çocuk, çevreyi keşfetmek için bakıcısından çok fazla uzaklaşmayacak ve bakıcısı yanında olduğunda, yani güvende olduğunda çevresine ilgi gösterecektir. Ainsworth, annelerin bebeklerinin ihtiyaçlarına olan yanıtlarını incelemiş ve beslenme, ağlama, göz teması, gülümseme gibi temel alanlarda, anne-bebek ilişkisini daha yakından gözlemiştir (Akdağ, 2011, s.7). Ainsworth'un "*garip durum (strange situation)*" olarak adlandırdığı çalışmasında, bebek sekiz dakika boyunca bir yabancıyla annesinden ayrı kalır. Bu süreçte iki an çok önemlidir; anneden ayrılma ve anneye buluşma anı. Bu iki anda verilen tepkiye göre, Tablo 1' de gösterildiği üzere bebek iki ana bağlanma tarzından birine dâhil edilir; güvenli ya da güvensiz bağlanma. Güvensiz bağlanma da kararsız ve kaçınan olarak ikiye ayrılmaktadır (Karen, 1998; Eder & Mangelsdorf, 1997'den aktaran Deleş, 2018).

Tablo 1: Bağlanma stilleri

Bağlanma	Güvenli	Çocuklar anne giderken normal bir gerilim yaşarlar, anne geri döndüğünde ise mutlu ve sevinçli bir karşılamada bulunurlar.	
	Güvensiz	Kararsız	Çocuklar anne giderken aşırı bir üzüntü ve ayrılama durumu yaşarlar, anne geri döndüğünde ise öfkeli ve anneyi reddedici dir.
		Kaçınan	Çocuklar ayrılış anı sakin ve neredeyse tepkisizken, anne geri döndüğünde anneyi reddedici ve onu uzaklaştırıcı davranışlarda bulunur.

Bowlby (1969)'a göre bebekler bakım verenleri ile olan etkileşimlerini içselleştirerek kendileri ve diğerleri hakkında "içsel çalışan modeller" ya da "zihinsel temsiller" oluşturmaktadır. İçsel çalışan modeller, birbiri ile ilişkili olan farklı iki boyuta sahiptir. Bunlardan "Kendilik modeli", bireyin kendisini ne ölçüde değerli gördüğüne ve diğerleri tarafından ne ölçüde sevmeye değer olduğuna ilişkin algılarını, diğeri modeli ise, ihtiyaç halinde bireyin yakın çevresindeki insanlardan ne kadar yardım isteyebileceğine ve güvenebileceğine ilişkin değerlendirmelerini yansıtmaktadır. Dünyaya ilişkin içsel çalışan modellerin temelini bağlanma figürünün kim olduğu, nerede bulunabileceği ve nasıl tepki vereceğine dair beklentiler oluşturmaktayken, kendiliğe dair içsel çalışan modellerin en önemli noktasını, bağlanma figürü tarafından kendisinin kabul edilebilirliğine ilişkin temsiller oluşturmaktadır (Bowlby 1969'dan akt. Erdiman, 2010, s. 22).

Güvenli bağlanmanın gelişmesi, bakım verenin duyarlı, tutarlı tepki veren ve her zaman ulaşılabilir olmasını gerektirir. Güvenli bağlanan çocuklar ihtiyaç duyduğunda annelerinin her zaman yanında olacağından emin çocuklardır. Anne ayrıldığında tepki gösterir, ancak anne döndüğünde kolaylıkla yatıştır. Buna karşılık kaygılı-kararsız bağlanma örüntüsü olan çocuklar, çağırdıklarında annenin yardımcı olup olmayacağından emin olmayan çocuklardır. Bu nedenle ayrılığa direnç ve anneye kavuştuğunda yatışmama görülmektedir. Araştırmacı davranışlarda bulunmaya ilişkin kaygıları vardır. Kaygılı-kaçınan bağlanma örüntüsü olan çocuklar ise annelerinin yardımcı olacağına ilişkin hiç güveni olmayan çocuklardır. Devamlı olarak çocuklarını geri çeviren ya da reddeden anneye sahip bu çocuklar ayrılığa tepkisiz kalır, anne döndüğünde yakın durmazlar (Pehlivan Türk, 2004, s. 40).

Hazan ve arkadaşları (1987), Ainsworth'un ortaya koymuş olduğu üçlü bağlanma biçiminin yetişkin yaşamındaki karşılıkları olan güvenli, kaygılı-kararsız ve kaygılı-kaçınan bağlanma biçimleri olmak üzere üç boyutunu tanımlamışlardır. Buna göre;

- a) Güvenli bağlanma biçimine sahip yetişkinler: Kendine güvenen, sosyal açıdan girişken, yakın ilişkiler kurmaktan rahatsızlık duymayan bireylerdir.
- b) Kaygılı- kararsız bağlanma biçimine sahip yetişkinler: Kendilerine güvenmeyen, reddedilmek ve terk edilmekten korkan kişilerdir.
- c) Kaygılı-kaçınan bağlanma biçimine sahip yetişkinler: Yakın ilişkilerden kaçındıkları, kendilerini açmaktan rahatsız oldukları ve sosyal bakımdan baskılanmış oldukları görülmektedir (Cooper, Shaver ve Collins, 1998).

Bartholomew ve arkadaşları ise dört kategori modeli oluşturmuşlardır. Buradaki tanımlama kendiliğin ve diğerlerinin olumlu ya da olumsuz olarak algılanmasına göre yapılmıştır. Bu modelde güvenli bağlanma biçiminde kendiliğe ve diğerlerine ilişkin olumlu içsel çalışan model bulunurken, diğer 3 bağlanma biçiminde ise kendilik ve/veya diğerleriyle ilgili olarak olumsuz bir içsel çalışan model bulunmaktadır ve her üçü de güvensiz bağlanma adı altında yer almaktadırlar.

- a) Güvenli bağlanan yetişkinler: Kendiliklerini değerli ve sevilebilir algılar, diğerleri de ulaşılabilir ve duyarlıdır. Benlik saygıları yüksektir, yakınlık kurmaktan rahatsız olmazlar ve otonomiye sahiptirler.
- b) Saplantılı bağlanan yetişkinler: Kendiliklerini değersiz bulurlarken, diğerlerini olumlu değerlendirmektedirler; bu nedenle diğerlerinin onayı ve kabulünü kazanmaya çalışırlar ve ilişkilerle aşırı meşgul olurlar. Diğerleriyle yakın ilişkiler içerisinde olmayı arzu etmekle birlikte, rahatsız edici olabilirler.
- c) Korkulu bağlanan yetişkinler: Hem kendilik, hem diğerleri olumsuz değerlendirilir. Kendisinin sevmeye layık olmadığı ve başkalarının reddedici olduğu inançları bulunur. Yakın ilişkiler kurmaktan kaçınırlar ya da ilişkilerinde oldukça fazla sorun yaşarlar.
- d) Kayıtsız bağlanan yetişkinler: Kendiliklerini değerli ve sevilebilir olarak görür, ancak diğerlerine karşı olumsuz değerlendirmeler bulunur. Bu kişiler hayal kırıklığına uğramamak ve reddedilmemek için yakın ilişkilerden kaçınmakta, böylece bağımsız ve güçlü olmaya çalışarak olumlu benlik algılarını devam ettirmek istemektedirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Tablo 2: Dörtlü Bağlanma Modeli

BAĞLANMA BİÇİMLERİ	Kendilik ve/veya diğerlerini algılama biçimi (içsel çalışan modeller ya da zihinsel temsiller)	Olumlu	Güvenli bağlanan yetişkinler	Kendiliklerini değerli ve sevilebilir algılar, diğerleri de ulaşılabilir ve duyarlıdır. Benlik saygıları yüksektir. Yakınlık kurmaktan rahatsız olmazlar ve otonomiye sahiptirler.
		Olumsuz	Saplantılı bağlanan yetişkinler	Kendiliklerini değersiz bulurlarken diğerlerini olumlu değerlendirmektedirler; bu nedenle diğerlerinin onayı ve kabulünü kazanmaya çalışırlar ve ilişkilerle aşırı meşgul olurlar. Diğerleriyle yakın ilişkiler içerisinde olmayı arzu etmekle birlikte, rahatsız edici olabilirler.
			Korkulu bağlanan yetişkinler	Hem kendilik, hem diğerleri olumsuz değerlendirilir. Kendisinin sevmeye layık olmadığı ve başkalarının reddedici olduğu inançları bulunur. Yakın ilişkiler kurmaktan kaçınırlar ya da ilişkilerinde oldukça fazla sorun yaşarlar.
			Kayıtsız bağlanan yetişkinler	Kendiliklerini değerli ve sevilebilir olarak görür, ancak diğerlerine karşı olumsuz değerlendirmeler bulunur. Bu kişiler hayal kırıklığına uğramamak ve reddedilmemek için yakın ilişkilerden kaçınmakta, böylece bağımsız ve güçlü olmaya çalışarak olumlu benlik algılarını devam ettirmek istemektedirler. Çocuklar, ayrılış anı yakın ve neredeyse tepkisizken, anne geri döndüğünde anneyi reddedici ve onu uzaklaştırıcı davranışlarda bulunur.

Kaynak: (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Birçok çalışmada belirtildiği gibi çocukluk dönemi insan yaşamında çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü yetişkinlik yaşamında mevcut olan birçok davranış örüntüsünün, psiko-sosyal yaşantının ve kişisel karakteristiklerin arka planında çocukluk dönemi yaşantıları yatmaktadır.

Çocuk büyüme sürecinde doğumdan başlayarak ailesi ile olan etkileşimlerden çıkardığı sonuçları içselleştirerek, kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır. Önceleri hayatta kalmak için

anneyle kurduğu ilişki-etkileşim biçimi (bağlanma) içselleştirilerek hayatının tüm yönlerini etkileyen bir etkileşim biçimine dönüşür (Hamarta 2004'den akt. Deniz, 2006, s. 90). Çocuğun yetiştiği ortamda yerleşen bağlanma modeli kalıcı olduğundan, çocukların ileriki yıllardaki merak, problem çözme, benlik saygısı, olumlu akran ve yetişkin ilişkileri gibi hususlar erken bağlanmanın niteliği ile ilişkili görülmektedir (Aydın, 2005'den akt. Eryılmaz, 2010, s. 39).

Tüm çocuklar başka birine güvenli bağlılık geliştirme ihtiyacı duyar. Bu kişiler anne-baba, aileden başka bir üye ya da bakıcısı olabilmektedir Çocukların ihtiyaç duyduğu güvenli bağlılık geliştirme ihtiyacı, öncelikle güven duyulacak bir yakını; öncelikle anne-babadır. Çeşitli nedenlerle aile yoksunluğu durumunda çocuk bakım veren kişiye karşı benzer bir bağlılık geliştirebilir. Bağlılığın güven ile kurulması benlik duygusunun gelişmesine, toplumsallaşmaya olanak sağlar (İnanç ve ark. 2008'den akt. Eryılmaz, 2010, s. 38). Bununla birlikte, aile içindeki mevcut duygusal etkileşim, çocuğun psiko-sosyal gelişimini doğrudan etkiler. Ailelerce çocuğun başka çocuklarla kıyaslanması, alay edilmesi, şiddet uygulanması ve dayak ile cezalandırılması gibi durumlar, çocuğun bazı davranış ve uyum bozuklukları yaşamasına neden olabilmektedir. Bununla birlikte aşırı ilgi durumu ve taşkın sevgi gösterimi de zarar verici olabilmektedir. Kısacası çocuğun sağlıklı duygusal gelişimi dengeli duygusal bir etkileşimi, sevgi ve güveni gerektirir (Yavuzer, 1996a).

Konu bağlanma odağında ele alındığında, bağlanma ve bağlanma örüntüleri sağlıklı psiko-sosyal gelişim için oldukça önemli bir yer teşkil eder. Bowlby'nin çalışmalarından beri güvensiz bağlanma biçimi, hayatın sonraki evrelerinde yaşanan psikopatolojinin belirleyicisi olarak değerlendirilmişken, güvenli bağlanma sağlıklı gelişim süreçleri ile ilişkili görülmüştür (Nakash-Eisikovits 2000'den akt. Kesebir ve ark. 2011, s. 322). Carlson ve arkadaşları (1989) tarafından yapılan bir metaanaliz sonucuna göre, bağlanmanın güvensiz olma riski, riskli ailelerde %15 iken, ebeveynde madde kullanımı ve kötü muamele gibi yüksek riskli buluna ailelerde bu oran % 80'e ulaşmaktadır. Eng ve arkadaşları (2001)'nin çalışmasında, sosyal anksiyete, güvensiz bağlanma ve depresyonla ilişkili olarak bulunmuştur. Bifulco ve arkadaşlarının çalışmasında (2004) güvensiz bağlanmanın düşük sosyoekonomik durum ve kötü sosyal şartlar ile ilişkili olduğu, Marazziti ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışmada psikiyatrik tanı almış hasta ve kontrol grubu bağlanma biçimleri karşılaştırılmış ve güvenli bağlanmanın sağlıklı kontrol grubunda daha sık olduğu bulunmuştur (Akt. Erdiman, 2010, s. 26).

Literatürde panik bozukluk, sosyal fobi, obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu ve kronik ağrı bozukluğu gibi psikiyatrik hastalıkların güvensiz bağlanma biçimiyle ilişkili bulunduğu bir çok araştırma sonucu bulunmaktadır (Eng ve arkadaşları, 2001; Myhr 2004'den akt. Kesebir ve arkadaşları, 2011).

Bağlanma ile ilişkili sorunlar çok farklı görünümle ortaya çıkabilmektedir. Yukarıda bağlanmayla ilgili olarak daha çok patoloji odaklı çalışmalara yer verilmiştir. Ancak tüm bunlarla birlikte kişiler arası ilişkilerde yaşanan sorunlar, aile ve toplumla ilişkilerde yaşanan sorunlar, finansal sorunlar, başetme ve sorun çözmeye yönelik sorunlar bağlanma ile ilişkilendirilebilmektedir. Bu çalışmanın amacı ve odağı doğrultusunda bir sonraki başlıkta bağlanmayla ilişkili sorunlar, kurum bakımının olumsuz etkileri dahil edilerek kurum bakımında kalan çocuklar özelinde verilmiştir.

4. KURUM BAKIMINDAKİ ÇOCUKLAR: KURUM BAKIMI ve BAĞLANMAYLA İLİŞKİLİ SORUNLAR

Kurum bakımı daha önce de bahsedildiği gibi, çocuğun aile ortamı içinde yetişmesinin mümkün olmadığı durumlarda düşünülen ve ailenin yerini alabilecek başka modellerin (evlat edinme, koruyucu aile gibi) mümkün olmadığı durumlarda kullanılan bakım yöntemidir. Dolayısıyla bu bakım modelinde gerçek bir aile ortamı oluşturulamamakta ve daha çok çocukların bakım ve korunma ihtiyaçlarının giderilmesinin öncelendiği ancak çok çeşitli nedenlerle anne ve baba gibi gerçek figürler yerine oluşturulmaya çalışan figürlerin/rol modellerin bulunduğu bir yaşam/sosyalleşme ortamıdır.

Bürokratik işlemler, çalışan görevlilerin sık değişmesi, başka bir kuruluşa nakil gibi nedenlerle çocuklar çok farklı profile sahip, farklı meslek ve yaş aralığından birçok kişi ile daha çok suni ilişkiler üzerine kurulu bir yaşam ortamı-sosyalleşme alanını paylaşmaktadır. Bu durum rol modellerin karışmasına neden olmakta ve güvenli ilişkinin/bağlanmanın gelişmemesine neden olabilmektedir.

Aile içinde yaşamayan çocuklar içsel olarak önemli duygular yaşamaktadır. Çocuk yuvaları gibi bakım ortamlarında duygusal yoksunluk nedeniyle ortaya çıkan parmak emme, nedensiz ağlama altına ıslatma gibi sıklıkla gözlenen davranışlar bulunmaktadır. Bununla birlikte kurum bakımı kendi içinde kapalı bir ortam oluşturmakta, aile akraba ve komşuluk gibi ilişkiler gerçekleştirilememekte, sosyalleşme süreci sınırlı alanda gerçekleşmektedir. Kurum bakımında personel ve kurum koşulları ile ilgili bazı yetersizlikler, çocukların ilişkilerinin sağlıklı ve dengeli bir zemine oturtulamaması ve çocuklar arası yüzeysel ilişkiler kişilik gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (Karataş, 2008). Aileden mahrum olma farklı düzeylerde bir takım davranış bozukluklarına yol açabilir. Çocukların hayatında önemli bir yere sahip insanların sevgi objesini yitirmesi duygusal şoka neden olabilir. Kurumlarda büyüyen çocuklarla ilgili olarak Dr. Spitz, sebepsiz yere ağlama ve bağırma safhası, kilo kaybı ve gelişmenin durma safhası, çekilme ve ilişki kurma evrelerinden söz etmektedir (Yavuzer, 1996b). Erken evrelerde çocuğun ebeveynleri tarafından reddedilmiş olmasının veya aile içi istismara uğramasının çeşitli davranışsal sorunların ortaya çıkmasında önemli bir etkiye sahip olduğu ortaya konmuştur. Bu tür ailelerden gelen çocuklarda yıkıcı davranışların geliştiği, bu çocukların olgun ilişkiler kurabilmek için engellenmeye dayanıklılığının düşük olduğu, toplumsal normları benimsemekte yetersiz oldukları, rol modellerinin zayıf ve genellikle değişken olmasından dolayı ideal benlik ve bilinç geliştiremedikleri belirlenmiştir. Psiko-analitik görüş yukarıda sayılan yıkıcı davranışların nedenini, yaşamın ilk yılında güvenli bağlanmanın gerçekleştirilememesine bağlamaktadır (Erden ve Kargı, 2005'dan akt. Uslu, 2011, s. 232).

Bağlanma ilişkileri, bebeklikten başlayarak tüm yaşam boyunca, anne ve babayla, arkadaşlarla, eşlerle, toplumla ve çocuklarla ve hatta torunlarla ilişkileri etkilemektedir. Yeterli ve sağlıklı bağlanma ilişkilerini düzenlemeye yönelik gerekli önlem alınmadığında, bireysel ve toplumsal bir kısır döngü kaçınılmaz olacaktır. Özellikle bağlanma ilişkilerinden daha fazla mahrum kalan kurum bakımındaki çocuklar için bu sorunlar çok daha fazla yaşanacaktır. Öyle ki yapılan araştırmalar ve uygulamadan elde edilen veriler, kurum bakımı olgusunun bireyin hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan ailenin ve dolayısıyla bağlanma ilişkilerinin yerini almada yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Kurum bakım (Özgür, 2011, s. 102-103). Bununla birlikte Cılga'ya (1991) göre kurum bakımında var olan düzenin ve görevlilerin bürokratik temelli yaklaşımlarının çocukların gelişim süreçlerinde bireysel ve toplumsal özelliklerinde sapma davranışı göstermelerine neden olabileceğini ifade etmektedir (Akt. Özgür, 2011, s. 102).

Chisholm (1998), Romanyadaki çocuk yuvaları ve bağlanma üzerine yaptığı çalışmada, çocukların güvensiz bağlanma stili ile ana baba özelliklerinin ilişkili olduğunu, Hortaçsu, Cesur ve Oral (1993) ise kurum bakımında yetişen çocukların akranlarına oranla daha az güvenli bağlanmaya sahip olduklarını, Zeanah ve arkadaşları (2005), kurum bakımı altında olan ve olmayan çocukları karşılaştırdığı çalışmada, kurum bakımında olan çocukların ciddi bağlanma bozuklukları gösterdiğini ve bakım verenin kalitesinin kurumdaki çocukların bağlanma biçimlerini şekillendirmesinde etkili olduğunu bulmuşlardır (Akt. Şahin ve Sürücü, 2010).

Şimşek ve arkadaşları (2008) kurum bakımında ve ailesi yanında kalan 6-18 yaş aralığındaki çocukları karşılaştırmış, kurum bakımı alan çocukların ruh sağlığı açısından önemli bir risk grubu olduğunu bulmuştur.

Spitz (1945), Bowlby (1951) ve Goldfarb (1955) gibi araştırmacılar, kurum bakımında kalan çocukların, dil gelişim ve zihinsel gelişim geriliği, ilgi çekme davranışları, ilişki kurma bozukluğu, konsantrasyon bozukluğu gibi duygusal, bilişsel ve davranışsal sorunlar yaşadığını, yaşanan sorunların ve kalıcı etkilerinin anne figürüne bağlanma yoksunluğundan kaynaklandığını savunmaktadır (Sloutsky 1997'den akt. Kocaoğlu, 2010).

Bazı çalışmalar kurum bakımında büyüyen çocuklarda dışa yönelim sorunlarının daha fazla olduğunu bildirmektedir. Keil ve Price (2006) bu durumun nedenini çocuğun küçük yaşta ailesinden ayrılmasının bağlanma sorunlarına neden olması ve bağlanma sorunlarının da dışa yönelim sorunlarını arttırması olarak açıklamaktadır (akt. Kocaoğlu, 2010, s. 53).

5. SONUÇ

Bağlanma insan yaşamı için oldukça önemli bir konu olmakla birlikte konuya ilişkin yeterli farkındalık oldukça azdır. Özellikle ülkemizde bu konuda çok fazla çalışmaya rastlanılmamaktadır.

Bağlanma konusu her ne kadar bebek için hayatta kalmaya ilişkin bir koruma mekanizması olsa da, korunmaya ve hayatta kalmaya ilişkin kaygı, bağımlı, ilgi ve bakıma muhtaç bebeğin sonraki yaşamı içindeki çok çeşitli ilişkilerinin inşasında kalıcı bir özellik göstermektedir. Bu özellik bağlanma olgusunun insan hayatı için çok daha önemli uzantılarını anlamak için yeterlidir. Çünkü sosyal bir varlık olan insan, diğerleri ile kurduğu ilişkilerle varlık gösterebilecek, başarısı, yaşamsal doyumunu ve hayat biçimi bu örüntülerin bir sonucu olacaktır.

Kurum bakımı başlı başına birçok olumsuz özelliğe sahipken, bununla birlikte kuruma gelen çocuklar, daha anne karnına düştüğünden beri birçok olumsuz koşula maruz kalabilmektedir. Bu koşullar yoksulluk, madde kullanımı, annenin yetersiz beslenmesi, stres altında olması gibi pek çok durum olabilir. Durum böyle iken dezavantajlı bir şekilde doğan ve dezavantajlara sahip bir bakım ortamında yetişmek zorunda kalan çocuk için risk tahmini yapmak oldukça kolaydır. Tam bu noktada kurum bakımının olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla korunma ve bakımda uygulanan politika ile bakımın kalitesi son derece önemli hale gelmektedir.

Son zamanlarda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yetiştirme yurtları ve yuvaları kapatılarak, ev tipi kurumlara geçmeye ilişkin hizmet dönüşüm politikalarının olumlu sonuçları olacağı öngörülmektedir. Ancak bu tip kuruluşlardada güvenli bağlanma ve bağlanma örüntülerinde çocukların sağlıklı bir ilişki geliştirmesi için tek başına yeterli düzenleme değildir. Bu tür kuruluşlarda bakıcı ve eğitimcilerle, sosyal çalışma görevlilerine bu ve benzer konularda eğitimler verilmeli, çocukla bebeklikten itibaren temas halinde olan özellikle bakımverenlerin dikkatli seçilmesi ve eğitimle desteklenmesi, çocuklar için izleme çalışmalarının sıkı bir şekilde yapılması böylelikle çocukların yetişkin hayata daha dikkatli hazırlanması gerekmektedir. .

KAYNAKÇA

- AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI (2008). Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081005-1.htm>, Erişim tarihi: 09.07.2019.
- AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI (2015). Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>, Erişim tarihi: 10.07.2019.
- AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI (2009). Koruma Bakım Ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/09/20090904-14.htm>, Erişim tarihi: 10.07.2019.
- ÇOCUK KORUMA KANUNU (2005). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>, Erişim tarihi: 09.07.2019.
- YAZICI, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9)18, 499-525.
- SOYSAL, A. Ş., BODUR, Ş., İŞERİ, E., ŞENOL, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*.(8), 88-99.
- ALYANAK, B. (2000). Tepkisel Bağlanma Bozukluğu ve Disosiyatif Bozukluğun Örtüştüğü Bir Olgu Sunumu. *Klinik Psikiyatri* (3),203-208.
- BRETHERTON, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, C. 28, 759-775.
- HAZAN, C. & SHAVER P. R. (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry* (5)1, 1-2.
- AKDAĞ, S. T. (2011). Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Ebeveynlerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki (Uzmanlık Tezi). *Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı*.
- ERDİMAN, S. (2010). Zarar Verici Davranışları ve Özkıyım Girişimi Olan Psikiyatrik Hastaların Bağlanma Biçemi, Mizaç Özellikleri, Dürtüsellik Yönünden Karşılaştırılması (Tıpta Uzmanlık

Tezi). Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 3. Psikiyatri Birimi.

- PEHLİVANTÜRK, B. (2004). Otistik Bozukluğu Olan Çocuklarda Bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(1), 56-63.
- COOPER M. L., SHAVER P. R, and COLLINS N. L.(1998) Attachment Styles, Emotion Regulation and Adjustment in Adoloescence. *Journal of Personality and Social Psychology*,74, 1380-1397.
- UYTUN, M. Ç., ÖZTOP, D. B. ve EŞEL, E. (2013). Ergenlik ve Erişkinlikte Bağlanma Davranışının Değerlendirilmesi. *Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences* (26), 177-189.
- DENİZ, M. E. (2006). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ile Çocukluk İstismarları ve Suçluluk-Utanç Arasındaki İlişki. *Eurasian Journal of Educational Research*, (22), 89-99.
- ERYILMAZ, N. (2010). Çocuk Yuvasında ve Ailesinde Yanında Kalan 6 Yaş Çocuklarının Duygusal Becerilerinin Karşılaştırılması (Yüksek Lisans Tezi). *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı*.
- YAVUZER, H. (1996a). *Çocuk Psikolojisi*. (3. Basım) İstanbul: Remzi.
- YAVUZER, H. (1996b). *Çocuk ve Suç* (8. Basım) İstanbul: Remzi.
- KESEBİR, S., KAVZOĞLU S.Ö. ve ÜSTÜNDAĞ, M.F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- KARATAŞ, K. (2008). Aileden Yoksun Çocukların Duygusal İhtiyaçları, <http://www.manevisosyalhizmet.com/?p=174>, Erişim tarihi: 04.07.2019.
- USLU, R. (2011). Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Davranış ve Duygusal Sorunlar (Yükseklisans Tezi). *Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Ana Bilim Dalı*.
- ÖZGÜR, Ö. (2011). Kurum Bakımı Altındaki Çocukları Anlamak ve Onlarla Çalışmak: Bağlanma Teorisinden Bir Bakış. *e-Journal of New World Sciences Academy* (6)1, 96-106.
- ŞAHİN, G. ve SÜRÜCÜ, A. (2010). Yetiştirme Yurtlarında Yaşayan Ergenlerde Bağlanma ve Kimlik. *Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(1), 1318-1334.
- KOCAOĞLU, F. (2010). Çocuk ve Aile Sorunları Kapsamında, 13-18 Yaş Grubu Çocukların Bakım Modellerinin Karşılaştırılması (Yükseklisans Tezi). *Afyonkocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı*.
- DELEŞ, B. (2018). *Anne-çocuk bağlanması. Akademisyen Yayınevi Bilimsel Araştırmalar Kitabı - Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları*. Akademisyen Kitabevi
- ŞİMŞEK, Z., EROL, N., ÖZTOP, D. ve ÖZER ÖZCAN, Ö. (2008). Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19, 235-246.